

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI

Buxoro davlat universiteti
Buxoro tarixi kafedrası

OYBEK Klichev
A‘ZAM Boltayev

BUXORO MUZEYSHUNOSLIGI VA ARXIVSHUNOSLIGI

O‘quv qo‘llanma

Ta‘lim yo‘nalishi: 5121000 – Tarix. Buxoro tarixi

Buxoro -2020

O.A.Klichev, A.H.Boltayev

**BUXORO MUZEYSHUNOSLIGI VA ARXIVSHUNOSLIGI: o'quv
qo'llanma**

O'quv qo'llanma o'zida Buxoroda muzey hamda arxiv ishining shakllanishi, rivojlanishi, sohada qo'lga kiritilgan so'nggi yutuqlar tahliliga doir ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Qo'llanmada Buxoro muzeyining tashkil topishi, muzeyning ilmiy ekspeditsiyalari va muzey filiallari haqidagi ma'lumotlar, muzey bilan maktab hamkorligi va muzeyning o'lkashunoslik sohasidagi faoliyati, shuningdek, Buxoro viloyatida arxiv ishining tashkil etilishi, mustaqillik yillarida ushbu sohada qo'lga kiritilgan natijalarga doir ma'lumotlar xronologik tartibda yoritiladi.

Ushbu o'quv qo'llanma Buxoro davlat universiteti 5121000-Tarix. Buxoro tarixi ta'lim yo'nalishi talabalari, shuningdek, Buxoro tarixi bilan qiziquvchi tarixchi, muzeyshunos, o'lkashunos, arxivshunos, ekskursavod, ilmiy xodim va tadqiqotchilarga mo'ljallangan.

Mas'ul muharrir: Tarix fanlari doktori **H.H.To'rayev**

Taqrizchilar:

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)**D.M. Jamolova**

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)**Sh.A. Miraliyeva**

O'zbekiston Respublikasi "O'zarxiv agentligi" bo'lim boshlig'i **O.H. Suyunov**

Kirish

Istiqlol sharoitida jamiyatdagi yangi o'zgarishlarni amalga oshirish jarayonida, erkin demokratik jamiyat a'zolarini va yoshlarni milliy g'oya ruhida tarbiyalash vazifalarini bajarishda tarix fanining ahamiyati ortib bormoqda. O'zining uzoq o'tmishiga ega mamlakatimiz tarixini o'rganish va undan to'g'ri xulosa chiqarish, bugungi kunda har bir yosh avlodning burchi hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2017-yil 10-martda Buxoro viloyatiga tashrifida "Buxoro viloyatida 660 dan ortiq madaniy meros obyekti mavjud. Ularning aksariyati arxeologik obyektlar, monumental san'at asarlari, arxitektura yodgorliklaridir. Ushbu madaniy meros obyektlari xalqimizning bebaho boyligi, ularni asrash va kelajak avlodlarga bezavol yetkazish barchamizning burchimiz" – degan edi¹. Bu ishlarni amalga oshirishda o'lkashunoslik muzeylarining o'rni benihoya katta.

O'zbekiston Respublikasidagi muzeylar va tarixiy me'moriy yodgorliklar millatning madaniy uyg'onishi, milliy g'oyani targ'ib etish, xalq ongida milliy g'urur va qadriyatlarni kuchaytirishda, mustaqillik g'oyalariga sodiqlik hissiyotini, demokratiya va taraqqiyotga ishonchni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. Muzeylar nafaqat tabiat va jamiyatning noyob hamda xilma-xil ashyolari xazinasini, balki muhim ilmiy, ma'rifiy-tarbiyaviy, ijtimoiy kommunikatsiyaning muhim halqasi va markazlari hamdir.

Prezident Sh.M.Mirziyoyevning 2018-yil fevralda Buxoro viloyatiga tashrifi chog'ida Buxoro davlat universiteti huzurida Buxoro tarixi ta'lim yo'nalishini ochish to'g'risida berilgan topshirig'iga binoan 2018-2019-o'quv yilidan Buxoro tarixi ta'lim yo'nalishi tashkil etilib, hozirgi paytda unda talabalar tahsil olmoqda. O'qitilayotgan va o'qitilishi mo'ljallanayotgan maxsus fanlar Buxoro tarixining barcha masalalarini qamrab oladi, chunki yo'nalishning asosiy maqsadi Buxoro tarixi bo'yicha malakali kadrlar tayyorlash. Shuningdek, ushbu yo'nalish gidlar tayyorlash yoki gidlikka yo'naltirish, ularga me'moriy obidalar

¹Барча эзгу ишларимиз халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришга йўналтирилган //Бухоронома, №22, 2017 йил 11 март.

bo'ylab ekskursiya o'tkazish metodologiyasini o'rgatish vazifasini ham o'z zimmasiga oladi. Zero, me'moriy obida to'g'risida ma'lumot berayotganda obidaning qurilish davridagi ijtimoiy-siyosiy ahvol uning qaysi hukmdor davrida bunyod etilganligi va davrning o'ziga xos jihatlari masalasiga e'tibor qaratish lozim.

Buxoro muzeyshunosligi va arxivshunosligi o'quv kursi hududiy ahamiyatga egaligi bois tanlov fanlar turkumiga kiritilib, maxsus adabiyotlarning ozligi, borlarini esa qo'lga kiritish imkoniyatining cheklanganligi, o'quv qo'llanma va darsliklarning yo'qligi talabalarga bu kursni o'zlashtirish uchun qiyinchilik tug'dirardi. Buxoro muzeyshunosligi va arxivshunosligiga oid ma'lumotlarning turli akademik nashrlar va ilmiy adabiyotlarda yetarlicha emasligi muammoni yanada chigallashtirar edi.

Ushbu o'quv qo'llanma Buxoro tarixi ta'lim yo'nalishi II bosqich talabalariga mo'ljallangan bo'lib, o'lkamizda birinchilardan bo'lib tuzilgan Buxoro o'lkashunoslik muzeyining faoliyati, uning o'lkadagi maktablar bilan olib borgan hamkorligi, ilmiy tadqiqot yo'nalishdagi faoliyati atroflicha yoritiladi. Unda bayon etilgan tarixiy ma'lumotlar va ularning tahlili o'lkada tarixiy o'lkashunoslik shakllanishi hamda rivojlanishida Buxoro muzeyining o'rni nechog'lik kattaligini ko'rsatadi.

Keyingi yillarda mamlakatimizda muzey sohasiga jiddiy e'tibor qaratildi va bir necha yangi muzeylar ochildi. 2007-yildagi ma'lumotga ko'ra, respublikamizda 17 ta tarix, 27 ta o'lkashunoslik, 10 ta badiiy, 24 ta memorial, 8 ta adabiyot, 4 ta aniq fanlar muzeylari faoliyat ko'rsatayotgan edi². Bugungi kunda respublikamizda jami 444 ta muzey faoliyat ko'rsatmoqda, shundan 28 tasi kollej muzeylari va 188 tasi maktab muzeylaridir³. Buxoro davlat muzey-qo'riqxonasi tarkibida 15 filial va 3 ta doimiy ko'rgazma muzeylari faoliyat olib bormoqda. Ularda o'zbek va jahon xalqlari tarixi va madaniyatiga doir jami 110 mingdan ortiq turli eksponatlar saqlanadi. Respublikada muzeylarning faoliyatini har tomonlama o'rganish va

²Альмеев Р.В. Музеи Узбекистана и социально-культурные перспективы их развития. - Ташкент:Издательско-полиграфический творческий дом имени Гафура Гуляма, 2007. – С.16.

³ Исмоилова Ж. Ўзбекистон музейларининг ҳуқуқий асослари //Мозийдан садо. 2016. №4. –Б.11.

tahlil etish hamda muzeyshunoslikning dolzarb va istiqbolli ilmiy yo‘nalishini tashkil etadi.

Qo‘llanmada muzeyshunoslikka doir so‘nggi -yillarda nashr etilgan adabiyotlar, jumladan, R.Almeyer, J.Ismoilova, N.Sodiqova, Q.Jumayev, D.Kuryazova va boshqalarning ishlaridan keng foydalanilgan.

Mustaqillikkacha o‘lkashunoslik muzeylari ateistik ruhda, mustaqillik g‘oyalariga zid holda o‘rganilgan, mavjud adabiyotlar va usubiy qo‘llanmalardagi ma’lumotlar esa tarqoq holda, muzeylar haqidagi ma’lumotlar yetarlicha emas va cheklangan miqdorda edi. O‘lkashunoslik muzeylarning faoliyati keng ommaga atroflicha yetkazib berilmagan. Muzey sohasidagi darsliklar va o‘quv qo‘llanmalar mazmun jihatdan eskirgan, ko‘pchiligi zamon talablariga javob bermaydi va rus tilida yozilgan. Shu sababdan ushbu muammo kengroq tadqiq etishga muhtoj va uning bugungi kunda ham fundamental tadqiqot sifatida o‘rganilishi ustuvor va dolzarbdir.

O‘zbekistonning mustaqil mamlakat sifatida va bozor iqtisodiyotiga asoslangan huquqiy-demokratik davlatning barpo etilishida arxiv muassasalarining o‘rni beqiyosdir. Bugungi kunda respublika arxiv ishi sohasida ko‘pgina islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu borada qator huquqiy-normativ hujjatlar qabul qilinmoqda. Bunga 2019-yil 20-sentabrdagi "O‘zbekiston Respublikasi "O‘zarxiv" agentligi faoliyatini takomillashtirish to‘g‘risida"gi PQ-4463-son qarori hamda "O‘zbekiston Respublikasida arxiv ishi va ish yuritishni takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi PF-5834-son Farmoni, 1999-yil 15-aprelda O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan qabul qilingan "Arxivlar to‘g‘risida”gi Qonuni, Vazirlar Mahkamasining 1999-yil 30-oktabrdagi 482-sonli "Arxiv bo‘yicha me‘yoriy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi, 2004-yil 3-fevraldagi "O‘zbekiston Respublikasi arxiv ishini boshqarishni yanada takomillashtirish to‘g‘risida”gi 49-sonli qarori, 2008-yil 26-avgustdagi "O‘zbekiston Respublikasida arxiv ishini yanada rivojlantirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 194-sonli qarori, 2010-yil 15-iyunda O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan qabul qilingan yangi tahrirdagi "Arxiv ishi to‘g‘risida”gi kabi Qonun,